ÚSTAV INFORMAČNÍCH STUDIÍ A KNIHOVNICTVÍ
FF UK V PRAZE

Barbora Drobíková

Úvod do katalogizačních pravidel RDA: Resource Description and Access

Verze 1.0

Praha

2014

Obsah

Obsah 2
1. Předmluva 3
2. Úvod 3
3. V kostce – co přinášejí RDA nového 3
4. Účel a rozsah pravidel 5
5. Konceptuální modely a RDA 6
5.1. Příklady podle FRBR 7
6. Principy 9
7. Struktura pravidel 10
8. Terminologie pravidel 12
9. Typologie informačních zdrojů 12
10. Úrovně popisu 13
11. Jak definovat atributy entit – základní prvky (RDA 0.6) 14
11.1. RDA – základní prvky 14
11.2. Základní prvky - atributy provedení a jednotky 14
11.3. Základní prvky – atributy díla a vyjádření 15
11.4. Základní prvky – atributy osob, rodin a korporací 16
12. Identifikace atributů – základní pravidla podle RDA 17
12.1. MARC 21 – zaznamenání atributů provedení a jednotky 18
12.2. MARC 21 – Zaznamenání atributů díla a vyjádření, identifikace díla a vyjádření – RDA – sekce 2 20
12.3. MARC 21 – Zaznamenání atributů osoby, korporace, rodiny a místa 22
12.4. Vztahy v RDA 22
13. Závěr 24
14. Bibliografie 25

1. Předmluva

Cílem učebního textu je podat v souhrnu úvod do struktury katalogizačních pravidel RDA, zejména vazby pravidel na konceptuální modely a mezinárodní principy katalogizace. Text neobsahuje podrobný výklad jednotlivých katalogizačních instrukcí. Katalogizační pravidla doposavad nebyla zavedena do praxe. Nebyla též přeložena do českého jazyka a náležitě interpretována. Lze předpokládat, že v jednotlivostech se budou ještě instrukce měnit, ovšem koncepce pravidel již pravděpodobně zůstane v té formě, jak je prezentována níže v textu.

2. Úvod

Dějiny bibliografie od 19. století jsou dějinami snah o harmonizaci katalogizačních pravidel. V průběhu 20. století vzniklo několik velkých jazykově závislých standardů zejména v Evropě a USA. Postupně se značně prosadila Anglo-americká katalogizační pravidla, která se v různých kulturních interpretacích používají napříč Evropou, včetně České republiky, používají se často i v asijských zemích či zemích blízkého a středního východu. Německá jazyková oblast si zachovala svoje katalogizační pravidla. Na poli výměnných formátů se prosadily nejvíce formáty typu MARC a v oblasti bibliografického popisu se ISBD prosadila více méně všude.

Od 90. let 20. století katalogizační komunita začala i díky modelování konceptuálních modelů přemýšlet o nových **Mezinárodních katalogizačních pravidlech**, která by nahradila všechny stávající standardy.

V roce 2010 byla nakonec vydána nová katalogizační pravidla **Resource Description and Access** (dále jen RDA), která prošla procesem testování v různých knihovnách zejména v USA a OCLC. Jejich vývoj má na starosti **Spojená řídící komise pro vývoj RDA** - Joint Steering Committee for Development of RDA (dále jen JSC). V této komisi jsou zastoupeny následující instituce:

- Americká knihovnická asociace - The American Library Association;
- Australská komise pro katalogizaci - The Australian Committee on Cataloguing;
- Britská knihovna - The British Library;
- Kanadská komise pro katalogizaci - The Canadian Committee on Cataloguing;
- Profesionální Institut knihovnických a informačních profesionálů - CILIP: Chartered Institute of Library and Information Professionals;
- Kongresová knihovna - The Library of Congress.

atp.

3. V kostce – co přinášejí RDA nového

Pravidla RDA jsou k dispozici díky webovému nástroji **RDA Toolkit** (http://www.rdatoolkit.org)[1]. Nástroj přináší jednak znění pravidel, dále ukazuje mapování zejména vůči formátu MARC21, vůči metadatovému schématu MODS, k dispozici je znění pravidel AACR2R se všemi aktualizacemi, diagramy vztahů a atributů entit podle FRBR a FRAD (viz níže) uplatněné v pravidlech a další pomůcky

[1] Přístupné z areálu UK - Jinonice

Tato pravidla by měla odpovídat i požadavkům německé jazykové oblasti, zejména co se týče rozdílnosti přístupů v popisu vícesvazkových monografií a dalších detailech ve volbě a struktuře selekčních údajů. V základu jsou postavena na **Mezinárodních katalogizačních principech** (Statement, ICP, 2009), které nahradily Pařížské principy z roku 1961.

Pravidla jsou založena na modelech FRBR **(Funkční požadavky na bibliografické záznamy)** a **FRAD (Funkční požadavky na autoritní data)**[2], což je zcela v katalogizační praxi nové a spolu s novými pravidly si budou muset katalogizátoři osvojit i znalost těchto modelů. Bez základní orientace se totiž v pravidlech nevyznají. RDA definují tzv. základní prvky (core elements – RDA Toolkit, 0.6). Tyto prvky odpovídají atributům a vztahům definovaným ve FRBR a FRAD. RDA využívají plně terminologii modelů. V českém jazyce se držíme překladu FRBR L. Celbové z roku 2002 a v případě FRAD využíváme vlastní překlad. Entitu *akce* podle Celbové ovšem nazýváme *událost*, protože je to přesnější překlad původně anglického *event*. Protože model FRBR tvoří, ač doplňkově, též třetí skupina entit – *pojem, objekt, místo* a *událost*, které jsou definovány jako **předmět** díla, stávají se tato katalogizační pravidla též standardem, který nepokrývá jen bibliografický popis (v starší terminologii řečeno „jmenný popis“) informačních zdrojů, ale částečně zasahuje též do věcné oblasti. To vychází z logiky přístupu tvůrců standardu a hlavně z logiky funkčních požadavků FRBR. Standard je nazván „Resource Description and Access“, což neznamená jen „popis“ zdroje, ale též přístup ke zdroji.

RDA **nedefinují zobrazení bibliografických záznamů**. Jako zobrazovací formát se dále doporučuje zobrazení dle ISBD a v případě selekčních prvků pak AACR2 včetně interpunkce.

RDA **nejsou formátem**. RDA jsou nezávislá na formátech. Předpokládá se, že lze využít Dublin Core-schématu nebo formátu typu MARC. Ovšem Hillmann (2008, sl. 11) uvádí, že samotná řídící komise JSC spíše od formátu MARC 21 upouští kvůli složité aplikovatelnosti modelu FRBR do formátu MARC 21. Tento směr potvrzuje i zpráva Knihovny Kongresu: **Bibliografický rámec pro digitální věk** (A Bibliographic Framework for the Digital Age) z října 2011 (Library, 2011), kde se klade důraz na vývoj nových výměnných formátů pro bibliografická data zvláště ve webovém prostředí, v rámci principů „propojených dat“ – Linked Data. Prosazuje se rozvoj pravidel RDA jako „obsahových pravidel“, která lze aplikovat do jakékoliv struktury.

RDA se snaží být nezávislá na jazykovém prostředí. Dávají poměrně volnou ruku národním bibliografickým agenturám (komisím), aby si zvolily samy jazyk doplňků selekčních údajů, způsoby transkripce, numerický systém a další.

Více pracují s různými typy dokumentů[3]. V RDA jsou definovány slovníky termínů pro označení nosiče, typu obsahu a typu zpřístupnění obsahu.

---

[2] Více o FRBR – Celbová, 2002
Více o FRAD – Mezinárodní, FRAD, 2009; v českém jazyce neoficiální překlad v rámci Drobíková, 2011

[3] Pravidla se snaží využít veškerých dosavadních zkušeností s katalogizací různých druhů dokumentů. Přesto v rámci testování odborníci poukazují na nedostatečnost pravidel pro popis speciálních druhů dokumentů.

4. Účel a rozsah pravidel

Účel a rozsah pravidel je formulován na základě definovaných funkčních požadavků ve FRBR a FRAD.

Bod 0.0 říká, že data vytvořená pomocí RDA k popisu zdroje[4] jsou navržena tak, aby umožnila uživateli:

- **nalézt** – zdroj, který odpovídá zadanému dotazu;
- **určit** – potvrdit, že nalezený zdroj odpovídá zamýšlenému zdroji nebo rozlišit mezi dvěma a více zdroji s podobnými vlastnostmi;
- **vybrat** – zdroj, který odpovídá uživatelově potřebám;
- **získat** – přístup ke zdroji.

Data vytvořená pomocí RDA k popisu entity spojené se zdrojem (osoba, korporace, rodina atp.) jsou navržena tak, aby umožnila uživateli:

- **nalézt** - informace o určité entitě a zdrojích asociovaných s danou entitou;
- **určit** – potvrdit, že entita popisovaná odpovídá entitě zamýšlené nebo rozlišit mezi dvěma nebo více entitami s podobnými názvy (jmény);
- **objasnit** – vztah mezi dvěma nebo více entitami, nebo objasnit vztah mezi popisovanou entitou a jménem, pod nímž je entita známa;
- **porozumět** – proč určitá forma jména nebo názvu byla zvolena jako preferovaná forma.

Pokud bylo v dosavadních katalogizačních pravidlech vždy cílem vytvořit bibliografický záznam pro celý popisovaný informační zdroj (popisnou jednotku), v RDA je cílem vytvořit **záznam zdroje, kterým jsou – dílo, vyjádření, provedení a jednotka**. Autoři pravidel předpokládají, že je možné vytvářet i speciální záznamy pro každý typ zdroje. Do budoucna by pak mohla vznikat síť záznamů zdrojů, které se propojují podle potřeby toho kterého informačního zdroje. Této představě se v současnosti nejvíce blíží záznamy autorit.

[4] Zdroj je chápán jako: dílo, vyjádření, provedení nebo jednotka (podle FRBR). Termín nezahrnuje jen jednotlivou entitu, nýbrž zahrnuje též agrgáty nebo části entit (3 mapy, článek v časopise). Odkazuje jak na hmotnou (např. kniha) tak i na nehmotnou entitu (např. webový zdroj) (podle RDA Toolkit, Glossary).

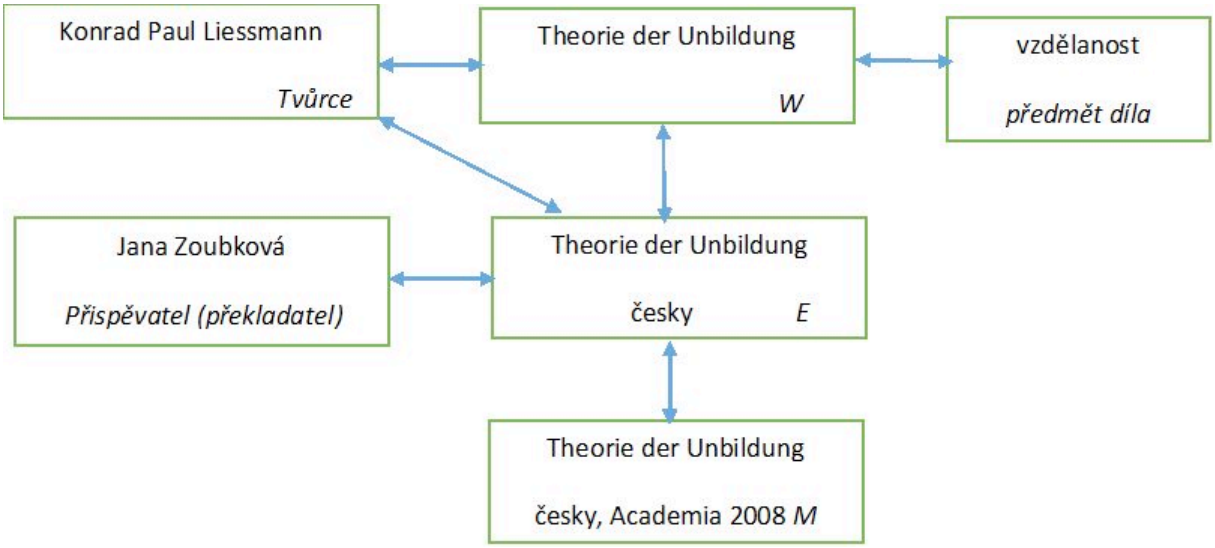

obr. č. 1 – Implementace RDA (Drobíková, 2014)
W – dílo (work)
E – vyjádření (expression)
M – provedení (manifestation)

Podle obrázku má každá instance entity (podle RDA každý zdroj) svůj záznam. Nerozlišuje se bibliografický či autoritní záznam tak, jak to známe dnes. **Tento způsob zaznamenání informací o jednotlivých zdrojích dnes v běžném marcovském formátu možný není** (Drobíková, 2014).
Blíže k FRBR a entitám viz další kapitola.

5. Konceptuální modely a RDA

V pravidlech se plně pracuje s terminologií konceptuálních modelů, zejména FRBR a FRAD.

entita	klíčový objekt zájmu uživatelů bibliografických údajů
atribut	vlastnost entity
vztah	vztahy mezi entitami, případně též mezi atributy entit

Datové prvky (bibliografické prvky) popisující zdroj reflektují atributy a vztahy asociované s následujícími entitami podle FRBR:

- **dílo** – zřetelný intelektuální nebo umělecký výtvor (obsah);
- **vyjádření** – intelektuální nebo umělecká realizace díla ve formě alfa-numerické, hudební nebo choreografické notace, zvuku, obrazu, objektu, pohybu apod., nebo jiné kombinace těchto forem;
- **provedení** – fyzické ztělesnění vyjádření díla;
- **jednotka** – jednotlivý exemplář nebo výskyt provedení.

Datové prvky (bibliografické prvky) popisující entity spojené se zdrojem reflektují atributy a vztahy asociované s následujícími entitami podle FRAD:

- **osoba** – jednotlivec nebo identita vytvořená jednotlivcem (nebo i skupinou);

- **rodina** – dvě nebo více osob příbuzných narozením, sňatkem, adopcí, registrovaným partnerstvím nebo podobným právním statutem nebo osoby, které sebe prezentují jako rodinu;
- **korporace** – organizace nebo skupina osob nebo organizací, která je identifikována konkrétním jménem a která jedná nebo chce jednat jako jednotka;
- **místo** – lokace identifikována jménem.

Entity definované ve FRBR a FRAD jsou v RDA uplatněny výběrově. Zejména entitu *jméno*, která je definována ve FRAD, RDA dále spíše aplikují jako atribut, což je pojetí modelu FRBR. Pojmem entita se myslí v RDA i jednotlivé instance (konkrétní případy) entit, což je zjednodušeno. V tradičním konceptuálním modelování se entita a instance entity rozlišuje.

5.1. Příklady podle FRBR

Model s entitami, atributy a vztahy si představíme formou jednoduchých příkladů. Na základě těchto příkladů je možné si též uvědomit cíle pravidel RDA, která požadují identifikaci atributů entit a vztahů mezi entitami naprosto v souladu s modelem FRBR a též zčásti s modelem FRAD.

Příklad č. 1 – Dášeňka čili život štěněte

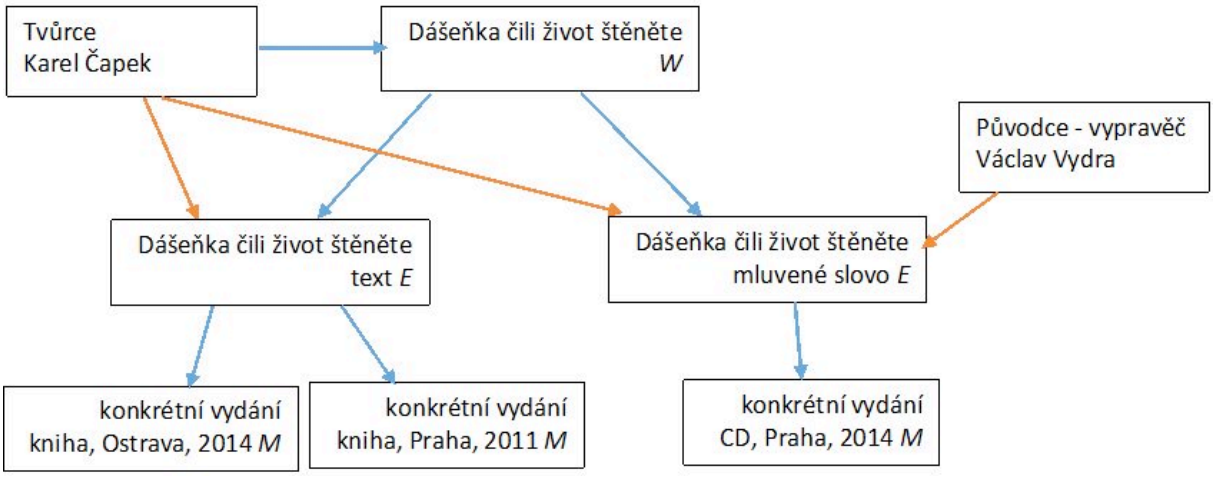

Obr. č. .. Příklad – Dášeňka od Karla Čapka

W – Dílo
E – Vyjádření
M – Provedení

Na obrázku vidíme následující entity:
- dílo – Dášeňka
- vyjádření – Dášeňka v textu a Dášeňka v mluveném slově
- provedení – dvě různá knižní vydání textu Ďášeňky a jedno CD s mluveným slovem
- osoba – tvůrce Karel Čapek, který je zodpovědný za dílo Dášeňka i za jeho vyjádření jako tvůrce obsahu a též jako malíř k textovému vydání
- osoba – původce/přispěvatel Václav Vydra – vypravěč mluveného slova

Podle modelu FRBR je nakladatel vydání chápán jako atribut entity Provedení. Podle mého názoru se do budoucna bude nakladatel chápat jako odpovědná autorita k entitě Provedení.

V příkladu dále můžeme pojmenovat např. následující atributy:
- u díla – název Dášeňka
- u vyjádření – název Dášeňka a forma – text nebo forma – mluvené slovo
- u provedení – nakladatelské údaje, místo vydání, rok vydání, forma – kniha nebo forma – CD
- u osob – jméno osoby

Co se týče základních vztahů, jsou zřejmé následující:
- vztah – tvůrce/autor-dílo
- vztah – tvůrce/autor-vyjádření
- vztah – tvůrce/původce-vyjádření
- vztahy mezi dílem a vyjádřeními
- vztahy mezi vyjádřeními a provedeními

Entitu Jednotka neuvádíme. Jednotka zastupuje konkrétní exemplář vydání.

Podle pravidel RDA musíme v bibliografickém záznamu reflektovat právě dostatečně atributy entit a vztahy mezi entitami. Základní a povinné atributy jsou v pravidlech pojmenovány jako tzv. „Základní prvky“ – viz blíže kap. 11. Primární vztahy, jejichž zástupce jsme v příkladu viděli, je nutné identifikovat vždy. Jsou to vztahy mezi tvůrci a příslušnými entitami a mezi entitami navzájem (dílo-vyjádření-provedení-jednotka).

Příklad č. 2 – Rusalka

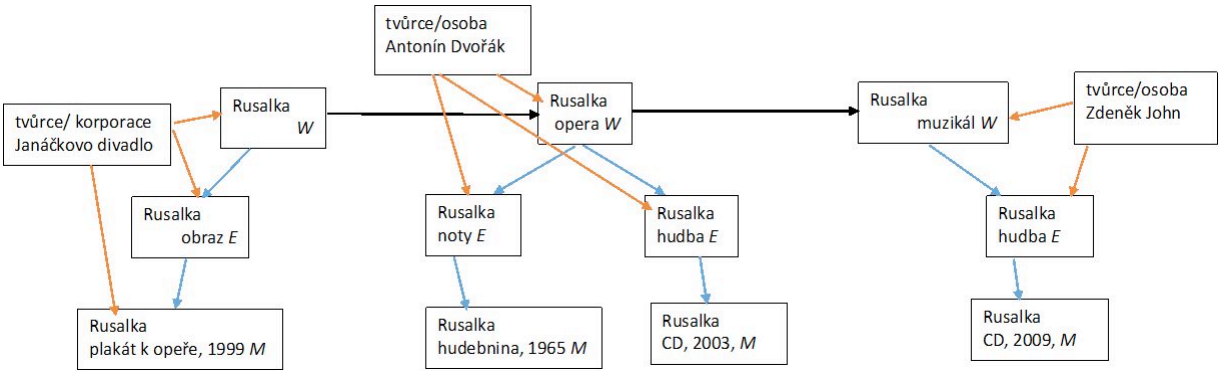

Obr. č.
W – Dílo
E – Vyjádření
M – Provedení

Stejně jako u předchozího příkladu i zde vidíme entity Dílo – Vyjádření – Provedení a k nim příslušné odpovědné entity – Osoba a Korporace. Tento příklad ukazuje související Díla s názvem Rusalka, každé z nich má jiného tvůrce. Podle pravidel RDA je nutné identifikovat vždy konkrétní dílo ve vztahu k tvůrci a z něj vyplývající entity a vztahy.

Z obou příkladů je zřejmé výsostné postavení entity Dílo. Identifikace této entity je v RDA také na prvním místě.

6. Principy

Rozsáhlejší katalogizační pravidla by měla být postavena na principech (AACR jsou obecně postavena na tzv. Pařížských principech z roku 1961). Nově ustanovené „Mezinárodní principy katalogizace“ (Statement, ICP, 2009) iniciované asociací IFLA na počátku 21. století se staly základními stavebními kameny pravidel RDA.

Existují určité **obecné principy**, které lze aplikovat na budování všech systémů, bibliografických i jiných. Tyto principy ve svých teoriích zmiňuje i Ranganathan (podle Svenonius, 2000, s. 68):

- **princip dostatečného důvodu; obhajitelnosti** (sufficient reason) - každé rozhodnutí, které se týká tvorby bibliografického jazyka, nesmí být svévolné a musí být obhajitelné;

- **princip úspornosti; hospodárnosti** (principle of parsimony) - pokud existují různé způsoby dosažení cíle budování nového jazyka, preferován je ten nejúspornější způsob.

Specifické principy zmíněné v rámci nově ustanovených Mezinárodních principů katalogizace (Statement, ICP, 2009) jsou též uvedeny v mírné úpravě v úvodní kapitole k RDA, v bodech 0.4.3.:

- **princip uživatelova pohodlí** – katalogizační pravidla by měla být tvořena s ohledem na uživatele. Z praxe víme, že je to pravidlo někdy těžko aplikovatelné, ale všeobecný trend pravidel je zřejmý. Např. AACR2R (přebírají i RDA) interpretují běžně známou formu jména jako formu, která se vyskytuje v 80% autorových děl.
J. Kuhagen ve své prezentaci (2010-11-04) uvedla, že tento princip při tvorbě RDA byl tvůrci chápán jako hlavní a vodící;

- **princip běžného použití** – tento princip úzce souvisí s principem uživatelova pohodlí. Předpokládá při formulaci prvků bibliografického záznamu použití běžně srozumitelného přirozeného jazyka;

- **princip reprezentace (zastoupení)** - princip reprezentace předpokládá, že bibliografické údaje reflektují entitu (její atributy) samu tak, jak se sama identifikuje.
„Jméno nebo forma jména použitá jako preferované jméno osoby, rodiny či korporace by měla být ta forma jména nejčastěji se vyskytující v informačních zdrojích nebo obecně uznávané jméno nebo forma jména v tom jazyce a písmu katalogizační agentury, která vytváří bibliografická data. Jiná jména nebo formy jmen, které se nachází v informačních zdrojích asociovaných s osobou, rodinou či korporací nebo v referenčních příručkách nebo ty formy jmen, které by mohli uživatelé použít k vyhledávání, by měly být zaznamenány jako variantní formy.
Jako preferovaný název díla by měl být určen ten název, který se nejčastěji vyskytuje v informačních zdrojích obsahujících dílo v originálním jazyce, název objevující se v referenčních zdrojích nebo název, který se nejčastěji vyskytuje v dalších zdrojích

obsahujících dané dílo. Jiné názvy … by měly být uvedeny jako variantní formy názvu“ (RDA Toolkit, 0.4.3.4);

- **princip přesnosti nebo správnosti** – předpokládá přesný a správný popis entity. RDA dodávají: „Data popisující zdroj by měla poskytovat též dodatečné informace, které upřesní (vyjasní) případné dvojznačnosti, nesrozumitelnosti nebo zavádějící informace obsažených v popisovaných zdrojích … (RDA Toolkit, 0.4.3.5)“;

- **princip dostatečnosti a nezbytnosti** - bibliografický popis by měl být natolik dostatečný, aby se dosáhlo naplnění funkcí systému a neměl by obsahovat takové údaje, které jsou nadbytečné. Zde nastává problém, protože pro knihovny různých velikostí je důležité a nezbytné zcela něco jiného. Dříve ústil tento princip většinou do formulace pravidel různých úrovní popisu – i v AACR2R. Dnes v době souborných katalogů a sdílené katalogizace toto zcela nefunguje. Proto je ve studii FRBR znovu formulována tzv. základní úroveň funkcionality, která by měla sjednotit minimálně přístupy národních bibliografických agentur;

- **princip významnosti** – tento princip spadá též k principu dostatečnosti a nezbytnosti. Předpokládá, že se při bibliografickém popise využívají ty prvky, které jsou pro popis významné (nezbytné);

- **princip standardizace** - lze říci, že dějiny bibliografie jsou dějinami snah o co nejlepší standardizaci. Standardizace je významná z důvodů lepší kooperace mezi bibliografickými agenturami, ovšem je často v rozporu s principy uživatelova pohodlí. Většinou totiž používá příliš formalizovaných a ne "běžně užívaných" jazykových prostředků. Dalším problémem je, že se vytvářejí postupně pravidla pro všechno, vzniká více a více instrukcí z důvodů větší shody v katalogizaci. Stačí se podívat např. na tzv. LCRI - Library of Congress Rules Interpretation – Katalogizační interpretace Knihovny Kongresu. LCRI byla formulována zprvu pouze pro katalogizátory v Knihovně kongresu. Ovšem po určité době se staly obecně přijímanými interpretacemi anglo-amerických pravidel a každoročně byly do nich implementovány. Pravidla tím značně "bujela". Více pravidel s sebou přináší větší riziko vnitřní nekonzistence;

- **princip integrace** – „popis všech typů dokumentů a všech řízených forem jmen má pokud možno vycházet se stejných obecných pravidel“ (Statement, ICP, 2009). RDA nazývají tento princip principem „jednotnosti“. Jednotnost (uniformita) v popisu bibliografických zdrojů bez ohledu na nosiče, na nichž jsou vydány, je žádoucí z několika důvodů: slouží to funkcím katalogu, zejména funkci shromažďovací; slouží to uživatelovu pohodlí v poskytnutí jednotného rozhraní pro vyhledávání bibliografických informací; slouží to též principu úspornosti v dosažení úspornějšího vyjádření.

7. Struktura pravidel

Pravidla jsou rozdělena do dvou základních částí a deseti sekcí s kapitolami podle logiky konceptuálních modelů. První část se věnuje atributům entit. Atributy jsou v podstatě vlastnosti entit, díky nimž můžeme entity pojmenovat, popsat, nebo vyhledat.

Druhá část se pak věnuje vztahům mezi entitami. Jedině vztahy v konceptuálním modelu dokáží přesně vymezit sémantický obsah entit. Pokud máme např. entitu *osoba*, pak až přesnými vztahy v modelu lze vymezit, že se jedná o *tvůrce* vůči dílu, *vlastníka* vůči jednotce apod. Nestačí pouze jméno osoby, které je v RDA chápáno spíše jako atribut (tedy vlastnost) entity.
První část pravidel se svými instrukcemi se příliš od AACR neliší. Ovšem druhá část svým důrazem na identifikaci vztahů mezi entitami v mnohém AACR překračuje. Pokud se AACR dělí na část popisnou a selekční, pak v RDA toto neplatí. V první části RDA se řeší identifikace atributů všech zahrnutých entit (tzn. např. i struktura jména osoby v selekčních polích), stejně tak v druhé části pak vztahy všech zahrnutých entit.

I. část - Atributy (bod 0.5 RDA)[5]

1) **Sekce 1** pokrývá atributy *provedení* a *jednotek*, které se nejčastěji používají k identifikaci informačního zdroje (kapitola 2 v RDA), k výběru zdroje podle požadavků uživatele s respektem k formátu a nosiči (kapitola 3 v RDA) a k získání zdroje (kapitola 4 v RDA).
2) **Sekce 2** pokrývá atributy *děl* a *vyjádření*, která jsou nejčastěji používána k identifikaci díla nebo vyjdáření (kapitola 6 v RDA), k výběru díla nebo vyjádření podle požadavků uživatele s respektem k obsahu (kapitola 7 v RDA).
3) **Sekce 3** pokrývá atributy *osob* (kapitola 9 v RDA), *rodin* (kapitola 10 v RDA) a *korporací* (kapitola 11 v RDA), které jsou nejčastěji používáný k identifikaci těchto entit.
4) **Sekce 4** pokrývá atributy *pojmů* (kapitola 13 v RDA), *objektů* (kapitola 14 v RDA), *událostí* (kapitola 15 v RDA) a *míst* (kapitola 16 v RDA), které se nejčastěji používají k identifikaci těchto entit.

II. část – Vztahy (bod 0.5 RDA)

5) **Sekce 5** pokrývá primární vztahy mezi *dílem, vyjádřením, provedením* a *jednotkou* (kapitola 17 v RDA).
6) **Sekce 6** pokrývá vztahy, které se využívají k nalezení *děl* (kapitola 19 v RDA), *vyjádření* (kapitola 20 v RDA), *provedení* (kapitola 21 v RDA) a *jednotek* (kapitola 22 v RDA), které jsou spojeny s určitou *osobou, rodinou* nebo *korporací*.
7) **Sekce 7** pokrývá vztahy, které se využívají k nalezení *děl* o určitém *předmětu* (kapitola 23 v RDA).
8) **Sekce 8** pokrývá vztahy, které se využívají k nalezení příbuzných *děl* (kapitola 25 v RDA), příbuzných *vyjádření* (kapitola 26 v RDA), příbuzných *provedení* (kapitola 27 v RDA) a příbuzných *jednotek* (kapitola 28 v RDA).
9) **Sekce 9** pokrývá vztahy, které se používají k nalezení příbuzných *osob* (kapitola 30 v RDA), příbuzných *rodin* (kapitola 31 v RDA), a příbuzných *korporací* (kapitola 32 v RDA).
10) **Sekce 10** pokrývá vztahy, které se využívají k nalezení příbuzných *pojmů* (kapitola 34 v RDA), *objektů* (kapitola 35 v RDA), *událostí* (kapitola 36 v RDA) a *míst* (kapitola 37 v RDA).

[5] Sekce a kapitoly pokrývající atributy a vztahy týkající se entit třetí skupiny FRBR – tedy *pojem, objekt, místo* a *událost* budou rozvíjeny až po zveřejnění RDA.

8. Terminologie pravidel

Terminologicky, jak již bylo řečeno v kapitole 1.4., se pravidla plně opírají o modely FRBR a FRAD.

Dále některé spíše již tradiční termíny nahradili tvůrci pravidel modernějšími, např.:

AACR	RDA
oblast údajů	prvek
záhlaví	autorizovaný vstupní prvek
unifikovaný název	preferovaný název pro dílo
hlavní záhlaví	preferovaný název + autorizovaný vstupní prvek pro tvůrce
autor, skladatel apod.	tvůrce
fyzický popis	popis nosiče
odkaz typu viz	variantní vstupní prvek
odkaz typu viz též	autorizovaný vstupní prvek pro příbuznou entitu
obecné označení druhu dokumentu (typologie)	- typ zprostředkování - typ nosiče - typ obsahu

9. Typologie informačních zdrojů

Pravidla přináší nový způsob typologie informačních zdrojů. Původní obecné označení druhu dokumentu v AACR se již nepoužívá a namísto toho se pracuje s třemi novými typologiemi:

- **typ obsahu** – spadá do sekce identifikace atributů vyjádření;
- **typ nosiče** – spadá do sekce identifikace atributů provedení;
- **typ zprostředkování** – spadá do sekce identifikace atributů provedení.

9.1.1. Typ obsahu – content type (RDA 6.9)

Seznam termínů pro typ obsahu v českém jazyce je k dispozici na webové stránce Pracovní skupiny pro jmenné zpracování (Pracovní, 2014a).
Typ obsahu je určován ve fázi identifikace atributů vyjádření. V MARCu 21 je pro slovní vyjádření typu obsahu vyhrazeno pole 336.
Podle RDA 6.9.1.1. je typ obsahu „kategorií reflektující základní formu komunikace, v níž je obsah vyjádřen, a způsob smyslového vnímání obsahu. Pro obsah vyjádřený ve formě obrazu nebo obrazů typ obsahu též reflektuje počet prostorových dimenzí, v rámci nichž se předpokládá, že bude obsah vnímán, a předpokládanou přítomnost nebo absenci pohybu“.

„V české katalogizační praxi se budou používat následující termíny:

- kartografický datový soubor, kartografický obraz, kartografický pohyblivý obraz, kartografický taktilní obraz, kartografická taktilní trojrozměrná forma, kartografická trojrozměrná forma, počítačový datový soubor, počítačový program, zápis pohybu,

zápis hudby, hraná hudba, zvuky, mluvené slovo, statický obraz, taktilní obraz, taktilní zápis hudby, taktilní zápis pohybu, taktilní text, taktilní trojrozměrná forma, text, trojrozměrná forma, trojrozměrný pohyblivý obraz, dvojrozměrný pohyblivý obraz, jiný, nespecifikován“ (český překlad převzat z : Lichtenbergová aj., 2014, s. 57).

9.1.2. Typ nosiče – carrier type (RDA 3.3)

Typ nosiče je základním prvkem při popisu provedení. V MARCu 21 je pro slovní vyjádření typu nosiče vyhrazeno pole 338.

Patří sem následující označení:
audio, počítač, mikroforma, mikroskop, projekce, stereograf, bez média, video, jiný, nespecifikován (český překlad převzat z: Lichtenbergová aj., 2014, s. 59).

9.1.3. Typ zprostředkování – media type (RDA 3.2)

Stejně jako typ nosiče patří k prvkům popisující atributy provedení. V MARCu 21 je pro slovní vyjádření typu zprostředkování vyhrazeno pole 337.

Patří sem mj.:
- audio;
- počítač;
- mikroforma;
- projektovací média;
- bez zprostředkovacího zařízení.

10. Úrovně popisu

RDA rozlišují tři úrovně popisu:
- souborná;
- analytická;
- hierarchická úroveň.

Na **souborné úrovni** je zdroj popsán jako celek.
Analytická úroveň je určena pro popis části většího celku (jeden svazek z vícesvazkové monografie, jedna mapa ze souboru map).
Hierarchická úroveň kombinuje popis na souborné a analytické úrovni. Jakýkoliv zdroj obsahující dvě a více částí má být popsán jak na souborné, tak i na analytické úrovni (RDA 1.5.4).

Tímto přístupem se RDA mj. přiblížila k německým katalogizačním pravidlům. V české katalogizační praxi se bude i nadále postupovat stejným způsobem jako v pravidlech AACR2R. Pro popis vícesvazkových monografií typu encyklopedie nebo slovníky, u nichž svazky (části) nenesou distinktivní názvy (jsou rozděleny spíše z technických důvodů a části nesou názvy např. podle abecedy typu “A-L“), se volí popis shora. Tzn., že všechny svazky jsou zpracovány v jednom bibliografickém záznamu. Pro popis vícesvazkových monografií, u nichž každá část nese specifický název, se volí popis zdola. Tzn., že každá část (svazek) je zpracována ve zvláštním bibliografickém záznamu.

11. Jak definovat atributy entit – základní prvky (RDA 0.6)

Podle FRBR (2002, kap. 4) je každá z entit definovaná v modelu asociována s řadou charakteristik nebo též **atributů** (vlastností). **Atributy entit slouží jako prostředky, kterými uživatelé formulují dotazy při vyhledávání a interpretují odezvy**, když hledají informace o jednotlivých entitách. Atributy lze rozdělit na dvě širší kategorie:

• atributy, které jsou v entitách obsaženy (např. název na titulní straně knihy)
• atributy, které jsou entitám přiděleny z vnějšku (např. číslo tematického katalogu některého z hudebních skladatelů)

Proměnné, které jsou definovány v modelu FRBR jako atributy, mohou být v jiných modelech definovány jako entity. Proměnná jméno je ve FRBR atributem entity *osoba*, zatímco v modelu FRAD je entitou.

11.1. RDA – základní prvky

Pro zaznamenání atributů entit v RDA jsou definovány sady tzv. základních prvků, které by vždy měly být v bibliografickém záznamu zdroje vyjádřeny a tyto prvky zároveň reprezentují právě zmíněné atributy entit.

Na minimální úrovni by měl popis pro dílo, vyjádření, provedení nebo jednotku zahrnovat všechny základní prvky, které jsou použitelné a zjistitelné. Popis by měl zahrnovat dále i další prvky, které jsou vyžadovány v určitých případech pro vzájemné rozlišení informačních zdrojů.

Základní prvky reflektují atributy a vztahy definované ve FRBR, které umožňují následující uživatelské úlohy:
- určit nebo vybrat provedení;
- určit díla nebo vyjádření ztělesněná v provedení
- určit tvůrce díla.

Základní prvky reflektují atributy a vztahy definované ve FRAD, které umožňují následující uživatelské úlohy:
- najít osobu, rodinu nebo korporaci asociovanou se zdrojem;
- určit osobu, rodinu nebo korporaci.

Základní prvky jsou definovány pro tři oblasti:
- pro zaznamenání atributů provedení a jednotky;
- pro zaznamenání atributů díla a vyjádření;
- pro zaznamenání atributů osoby, rodiny a korporace.

11.2. Základní prvky - atributy provedení a jednotky

Provedení je podle FRBR entita zahrnující „vydání informačního zdroje“. Je to fyzická entita. Příkladem entity provedení je např. „1. vydání knihy u konkrétního nakladatele v konkrétním roce“. Entita provedení většinou zahrnuje celou skupinu jednotek (celý náklad) určitého informačního zdroje. Jednotka je potom entita zastupující konkrétní exemplář vydání informačního zdroje.

V případě online digitálních zdrojů provedení reprezentuje verzi digitálního zdroje k dispozici online a jednotka pak může reprezentovat každé konkrétní „stažení“ zdroje na lokální počítač.
Identifikace provedení a jednotky v zásadě není ničím novým oproti AACR i dřívějším katalogizačním pravidlům.

K základním prvků, které je potřeba v bibliografickém záznamu k entitám provedení a jednotka vždy reflektovat patří:

- řádný název – název v předepsaného pramene popisu informačního zdroje (např. název z titulní strany knihy)
- údaj o odpovědnosti – údaj o tvůrcích/původcích převzatý z předepsaného pramene popisu
- údaj o vydání
- číslování seriálů
- výrobní údaje (v případě nepublikovaných zdrojů)
- nakladatelské údaje
- distributorské údaje (pro publikované zdroje, pokud chybí nakladatelské údaje)
- výrobní údaje (pro publikované zdroje, pokud chybí nakladatelské údaje nebo distributorské údaje)
- datum copyrightu (pokud chybí datum vydání nebo datum distribuce)
- údaj o edici
- identifikátor provedení
- typ nosiče
- rozsah

11.3. Základní prvky – atributy díla a vyjádření

S identifikací entit díla a vyjádření jsme se v dřívějších katalogizačních pravidlech též setkali. Nebyl na to však kladen zvláštní důraz. I samotná pravidla tuto „povinnost“ určovala pouze u vybraných typů děl. Nejblíže se této praxi blížil koncept unifikovaného názvu podle AACR, jehož principy byly do RDA převzaty. Významnou změnou oproti AACR je ta skutečnost, že RDA požadují identifikací entit dílo a vyjádření u každého informačního zdroje. Jak jsme se již dříve zmínili, entita dílo je z pohledu modelu FRBR v zásadě nejdůležitější entitou už proto, protože se nachází na vrcholu hierarchie entit a z ní všechny entity vyplývají. Identifikace díla spolu s identifikací vztahu k tvůrci díla tvoří tzv. autorizovaný vstupní prvek – dříve hlavní záhlaví.

Abychom mohli identifikovat dílo a vyjádření, je potřeba reflektovat následující atributy zmíněných entit:

- k dílu:
  - preferovaný název díla – tj. původně unifikovaný název podle AACR
  - identifikátor díla

- další prvky nutné k rozlišení podobných názvů děl
  - forma díla
  - datum díla

- místo původu díla
- další rozlišující charakteristiky díla

- u hudebních děl
  - nástrojové obsazení
  - číselné označení hudebního díla
  - tónina

- k vyjádření
  - identifikátor vyjádření
  - typ obsahu
  - jazyk vyjádření

- prvky potřebné k rozlišení podobných názvů vyjádření
  - datum vyjádření
  - další rozlišující charakteristiky vyjádření

- kartografická díla (vyjádření)
  - vodorovná a svislá škála kartografického obsahu

11.4. Základní prvky – atributy osob, rodin a korporací

- osoba
  - preferované jméno osoby
  - titul osoby – hodnost – královská hodnost, církevní hodnost a pod.
  - datum spojené s jménem osoby
  - zaměstnání (pro osoby, jejichž jméno nepřipomíná jméno osoby)
  - oblast působení osoby (pro osoby, jejichž jméno nepřipomíná jméno osoby)
  - identifikátor osoby

- rodina
  - preferované jméno rodiny
  - typ rodiny
  - datum spojené s rodinou
  - identifikátor rodiny

- korporace
  - preferované jméno korporace
  - místo konání konference, etc.
  - datum spojené s korporací
  - asociovaná instituce (pro konference, etc., pokud název instituce poskytuje lepší identifikaci místa konání konference než místní název nebo pokud místní název není znám apod.)
  - číslování konference
  - další prvky asociované s korporací (pro jméno, které nepřipomíná jméno korporace)
  - identifikátor korporace

- prvky potřebné k rozlišení stejných jmen (osob, rodin nebo korporací)

- titul osoby (údaj označující hodnost, poctu či úřad)
- úplnější forma jména
- zaměstnání, profese
- jiný údaj asociovaný s osobou
- místo spojované s rodinou
- významný člen rodiny
- hlavní sídlo (centrála)
- datum vzniku
- datum zániku (korporace)
- období působení korporace
- asociované instituce
- další prvky jména korporace

12. Identifikace atributů – základní pravidla podle RDA[6]

Na první pohled není v konkrétních instrukcích aplikovaných do formátu MARC 21 mezi pravidly AACR a RDA razantní rozdíl. Jak už bylo výše řečeno, většinou se ve fázi testování s RDA pracovalo právě ve formátu MARC 21, i když jsou RDA v podstatě připravena pro aplikaci i do jiných struktur a teprve v rámci flexibilnějších struktur je možné využít naplno pozitiv konceptuálních modelů. Při pátrání po větších rozdílech mezi instrukcemi se většina autorů shodne na následujících bodech.

Vzhledem k principu reprezentace tvůrci RDA dbali na to, aby výsledný bibliografický záznam v co největší míře skutečně reprezentoval popisované entity. Konkrétní praktický dopad to má pak na pravidla týkající se způsobu opisu informací popisovaných informačních zdrojů, volby preferovaných pramenů popisu apod.

Preferované prameny popisu jsou v podstatě v RDA více „rozvolněny“. Informace lze přebírat nejen z titulní strany, ale též z dalších částí popisovaného informačního zdroje. Pravidla pracují s celou šíří informačních zdrojů. Existuje pořadí u jednotlivých typů dokumentů, dle kterého lze volit prameny popisu. Do hranaté závorky se v případě klasických popisných údajů uzavírají pouze informace převzaté z externích zdrojů mimo informační zdroj.

Přepis (1.7 a návazná pravidla)
Pro přepis názvových údajů se volí pravidlo „napiš, co vidíš“. Názvy se přepisují tak, jak jsou uvedeny v předepsaných pramenech popisu. Pokud to knihovnický systém dovolí, přepisují se interpunkční znaménka tak, jak jsou uvedeny. Vynechávají se pouze typografické symboly používané jako oddělovače.
Pro přepis názvů v různých jazycích se volí gramatika daného jazyka. V angličtině se píše úvodní písmeno názvu velké a dále se velká písmena píší v těch slovech, ve kterých se i v běžném textu píše velké písmeno (např. pojmenování národů, jazyků, dny v týdnu, měsíce).

Zkratky (RDA 1.7.8)
Podle pravidel se nezkracuje. V údajích fyzického popisu, v údajích o vydání ani v jiných polích se nepoužívají zkratky. Existují pouze vybrané údaje, kde lze používat zkratky podle předem připraveného slovníku (tabulka v příloze B.7).

[6] Upozorňuji, že RDA teprve prochází v ČR postupnou interpretací.

12.1. MARC 21 – zaznamenání atributů provedení a jednotky

Pro instrukce zápisu pravidel RDA do polí formátu MARC 21 postupujeme podle příručky *Edity Lichtenbergové, Marie Balíkové, Ludmily Benešové, Jarmily Přibylové a Jaroslavy Svobodové: Katalogizace podle RDA ve formátu MARC 21 – tištěné a elektronické monografie – katalogizace na úrovni minimálního záznamu, vydané 2014.*

Ve formátu MARC 21 se mění některé kódované údaje. V návěští záznamu se na pozici 18 uvádí kód „i“ – přítomna interpunkce ISBD. V poli 040 se v podpoli $e uvádí kód „rda“.

040 ## $aABA001 $bcze $erda

020 - ISBN
Publikace vydané do roku 2006 mohou mít ISBN desetimístné a od roku 2007 třináctimístné.

ISBN se zapisuje do podpole $a i s pomlčkami. Vysvětlivka se zapisuje do podpole $q v kulatých závorkách.

020 ## $a978-80-7450-118-0 $q(brož.)

245 - Názvové údaje a údaje o odpovědnosti

Názvové údaje se přebírají z předepsaných pramenů popisu, tak jak je uvedeno ve zdroji. Opravy překlepů v informačních zdrojích se řeší jiným způsobem než to bylo v AACR.

AACR	RDA
245 10 $aVelká encyklopedie letecetva [sic!] 246 3# $aVelká encyklopedie letectva	245 10 $aVelká encyklopedie letecetva 246 1# $iSprávný název: $aVelká encyklopedie letectva

V AACR existovalo množství instrukcí, jak změnit interpunkční znaménka vyskytující se v názvových údajích. V RDA se většinou nechávají interpunkční znaménka ve tvaru, v jakém se nacházejí v pramenu popisu. Nahrazují se pouze ta interpunkční znaménka, která se podle ISBD používají pro oddělení bibliografických prvků. Pro přepis velkých písmen se používá gramatika daného jazyka.

Údaje o odpovědnosti se přebírají v tom znění, v jakém se vyskytují v informačním zdroji, ovšem bez akademických titulů[7]. RDA neaplikují pravidlo „tři a dost“.

AACR	RDA
... od Arthura Smithe	... od Arthura Smithe

AACR (MARC 21)	RDA (MARC 21)
245 00 $aDějiny Srbska / $cJan Pelikán ... [et al.]	245 10 $aDějiny Srbska / $cJan Pelikán, Lubomíra Havlíková, Tomáš Chrobák, Jan Rychlík, Miroslav Teichman, Ondřej Vojtěchovský nebo alternativně[8] 245 10 $aDějiny Srbska / $cJan Pelikán [a pět dalších]

250 – Údaje o vydání
Údaj o vydání se přepisuje tak, jak je uvedeno v prameni popisu.

AACR	RDA
2nd ed. Nouv. éd. 6. vyd. Vyd. 1.	Second edition Nouvelle édition Šesté vydání Vydání první

264 – Nakladatelské údaje
Pro nakladatelské údaje se nově používá pole 264, kde lze indikátorem na druhé pozici určit, zda se jedná o údaj o vytvoření díla (např. pro kvalifikační práce), údaj o nakladateli (pro běžně publikované zdroje), údaj o distributorovi nebo údaj o výrobci, pokud údaj o nakladateli chybí. Stejně jako v jiných polích se zde nezkracuje. Údaj o nakladateli se opisuje přesně tak, jak je uvedeno v popisné jednotce.

Datum vydání se zapisuje tak, jak je uvedeno v popisné jednotce. Převádí se příp. do arabských číslic.

Příklady:
2004 – datum vydání
[2004] – datum vydání převzaté z externích zdrojů
[2004?] – přibližné datum vydání
[1971-1980] – 70. léta 20. století
[1901-2000] – vydání ve 20. století

[7] Česká interpretace RDA – Zápis z pracovní skupiny pro jmenné zpracování dne 25.6.2014
[8] Alternativní pravidlo se v ČR nedoporučuje

264 #1 $aVancouver, British Columbia : $bUniversity of British Columbia Press, $c2004

300 – Údaj fyzického popisu

Údaj fyzického popisu se přebírá z celého popisovaného dokumentu. Slovní údaje se nezkracují. Metrické údaje nejsou zkratkami.

AACR	RDA
300 ## $a300 s. :$bbarev. il. ;$c20 cm	300 ## $a300 stran :$bbarevné ilustrace ; $c20 cm

336 - Typ obsahu
(blíže viz kap. 9)
Do pole 336 patří údaje o typu obsahu. Do podpole $a se zapisuje údaj o obsahu slovy, do podpole $b v kódovaném tvaru a do podpole $2 se uvádí údaj o slovníku, z něhož se přebírají řízené termíny pro popis typu obsahu.

336 ## $atext $btxt $2rdacontent

337 - Typ média
(blíže viz kap. 9)
Zápis pole je shodný jako pole 336.

337 ## $aprojekce $bg $2rdamedia

338 – Typ nosiče
(blíže viz kap. 9)
Zápis pole je shodný jako pole 336

338 ## $apočítačový disk $bcd $2rdacarrier

490 – Údaj o edici
Údaj o edici se přebírá z jakékoliv části popisné jednotky. Údaj o svazku se nezkracuje.

490 1# $aKrásná literatura ;$vsvazek 5

12.2. MARC 21 – Zaznamenání atributů díla a vyjádření, identifikace díla a vyjádření – RDA – sekce 2

Je důležité zdůraznit, že identifikace díla a vztahů k ostatním entitám je podle RDA primárním úkolem katalogizátora. Katalogizátor tedy musí v každém bibliografickém záznamu umět dílo a jeho vyjádření identifikovat (pomocí atributů). Základním

prvkem v identifikaci díla je „preferovaný název díla“ a další prvky – blíže viz kap. 11.3 našeho úvodu.

Pro preferovaný název díla se v AACR používal termín „unifikovaný název“. Pro tvorbu unifikovaných názvů existuje několik příruček. Mezi pravidly AACR a RDA v tomto není mnoho rozdílů. Drobné odchylky jsou např. v označení nástrojového obsazení u preferovaných názvů hudebních děl.

Preferovaný název díla má několik rolí:
- role shromažďovací – shromaždí všechny výskyty díla a jeho vyjádření v databází
- role identifikační – identifikuje přesně konkrétní dílo autora
- role rozlišovací – rozliší díla jednoho autora, která nesou stejný název (např. Chorale Prelude od Johanna Sebastiana Bacha)

Základní pravidlo pro díla vytvořená po roce 1501 platí ta zásada, že jako preferovaný název se volí název originálu (přejatý z popisovaného zdroje nebo příručkových pramenů). Doplněk může tvořit označení jazyka.

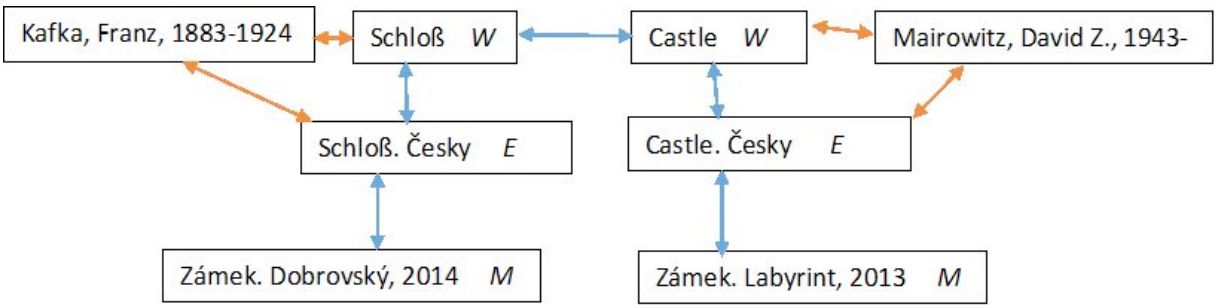

Obr. č.
W – dílo
E – vyjádření
M – provedení

Na obrázku je znázorněno dílo Franze Kafky „Zámek“. Preferovaný název díla je v originálním jazyce – Schloß. Preferovaný název vyjádření je doplněn o doplněk jazyka – Česky. Dále je naznačen vztah ke konkrétnímu provedení.
Stejně tak je ukázáno dílo Castle od Davida Z. Mairowitze, které je adaptací Kafkova zámku, proto mezi oběma díly je vztah adaptace – viz níže v textu kap. 12.4.

Z obrázku je též zřejmé, že významnou roli v modelu hraje vztah díla a autora.

Pro preferovaný název díla můžeme využít ve formátu MARC 21 zejména:
1) pole 130 – hlavní autorizovaný vstupní prvek pod preferovaným názvem
2) pole 240 - spolu s autorským záhlavím v polích 1XX (personální nebo korporativní záhlaví) tvoří autorizovaný vstupní prvek bibliografického záznamu
3) pole 7XX – vstupní prvek pro personální nebo korporativní autorství v kombinaci s preferovaným názvem díla; tvorba vztahů k dalším dílům
4) pole 8XX – preferovaný vstupní prvek pro edice

Příklad
100 1# $aKafka, Franz, $d1883-1924

240 10 $aSchloß. $lČesky
245 10 $aZámek /$cFranz Kafka ...

12.3. MARC 21 – Zaznamenání atributů osoby, korporace, rodiny a místa

Katalogizační pravidla RDA podporují v plné míře tvorbu autoritních záznamů. Ukazují, jak pro jednotlivé typy entit tvořit preferované formy jména a variantní formy jména.

12.3.1. Osobní jméno

Osobní jméno se tvoří běžně formou – Příjmení, Jméno, životní data a/nebo další doplňky ke jménu. Jako doplňky ke jménu lze použít panovnické či církevní hodnosti, označení rodinných vztahů – mladší, starší a další doplňky. V porovnání s dosavadní praxí nedošlo k výrazným změnám.

Příklady ve formátu MARC 21

100 1# $aMunro, Alice, $d1931-
100 0# $aBenedikt $bXVI., $cpapež, $d1927-

12.3.2. Korporativní jméno

U běžných korporativních jmen se při tvorbě strukturovaného jména postupuje podle stejných pravidel jako v AACR.
Významnější odchylky lze zaznamenat u konferenčního jména.
(Text i příklady jsou převzaty ze Svojsíková, 2015).
Datum konání akce se zapisuje vždy do doplňku ke jménu, nezůstává součástí názvu. Místo konání akce se též zapisuje do doplňku ke jménu vždy a může zároveň zůstat součástí názvu akce. Do doplňku se též zapisují všechna místa konání akce. Jestliže jméno akce nepřipomíná to, že jde o akci, doporučuje se přidat kvalifikátor s formálním označením akce – seminář, konference a pod.

Příklady ve formátu MARC 21

110 2# $aExpo $d(1986 : $cVancouver, Britská Kolumbie)
110 2# $aFestival EuroArt Praha $n(10.: $d2009 : $cPraha, Česko)
110 2# $aKnihovny bez hranic (seminář) $d(2000 : $cVsetín, Česko)
110 2# $aVzájemnost konfrontace $n(1. :$d1996 :$cAš, Česko; Tišnov, Česko; Brno, Česko)

12.4. Vztahy v RDA

Cílem pravidel je identifikovat vztahy mezi entitami první skupiny FRBR – dílo, *vyjádření, provedení, jednotka navzájem*, mezi odpovědnými entitami – *osoba, korporace, rodina* navzájem (v autoritních záznamech) a mezi odpovědnými entitami a entitami první skupiny. V tomto směru silně překračují AACR. Celá druhá část RDA se právě věnuje tomu, jak tyto vztahy co nejpřesněji v bibliografickém záznamu vyjádřit.

Způsoby vyjádření vztahů v bibliografickém nebo autoritním záznamu podávají přílohy I, J, K.

Příloha „I“ – uvádí druhy rolí entit *osob, korporací* či *rodin*. Tyto druhy rolí jsou pak přiřazeny do vztahu k entitám první skupiny FBRR – *dílo, vyjádření, provedení* a *jednotka*.

vztahy k dílu (příklady)	architekt umělec autor skladatel
vztahy k vyjádření (příklady)	choreograf návrhář kostýmů překladatel ilustrátor
vztahy k provedení (příklady)	tiskař distributor filmu
vztahy k jednotce (příklady)	knihvazač kurátor (výstavy) osoba, které je jednotka věnována

Příloha „J“ – vyjmenovává velmi podrobně vztahy mezi entitami první skupiny FRBR (tzv. vztahy na nižší úrovni).

vztahy mezi díly (příklady)	zkrácení abstrakt adaptace výběr komentář konkordance rejstřík pokračování
vztahy mezi vyjádřeními (příklady)	překlad aranžmá analýza scénář
vztahy mezi provedeními (příklady)	reprodukce zrcadlová stránka vyšlo též
vztahy mezi jednotkami (příklady)	obsaženo v svázáno s

Příloha „K“ – ukazuje vztahy mezi entitami druhé skupiny – *osoba, rodina* a *korporace*:

- alternativní identita
- reálná identita
- člen rodiny
- zakladatel
- potomek apod.

Proto, aby bylo možné v MARCu 21 tyto všechny vztahy vyjádřit, využívá se více možností záhlaví typů jméno-název a též unifikovaných názvů, které jsou v RDA pojmenovány jako **preferované názvy**.

Příklad z (Schiff, 2011b)
100 1# $a Arrupe, Pedro, $d 1907-1991, $4 aut
240 10 $a Aquí me tienes, Señor. $l Anglicky
245 10 $a Chosen by God : $b Pedro Arrupe's retreat notes, 1965 / $c translated with an introduction by Joseph A. Munitiz, SJ ; edited by Philip Endean, SJ and Elizabeth Lock.
700 12 $i Překlad z: $a Arrupe, Pedro, $d 1907-1991. $t Aquí me tienes, Señor.
700 1# $a Munitiz, Joseph A., $d 1931- $4 trl $e edt

Další příklad

100 1# $aMairowitz, David Zane, $d1943- $7 jn19981001804 $4 adp $4 aut
240 10 $aCastle. $lČesky
245 10 $aZámek /$c podle stejnojmenného románu Franze Kafky adaptoval David Zane Mairowitz ; nakreslil Jaromír 99 ; k českému vydání s použitím překladu Vladimíra Kafky připravil Ondřej Kavalír
250 ## $a1. vydání
264 #1 $aV Praze :$bLabyrint, $c2013
300 ## $a144 stran :$bilustrováno ;$c25 cm
336 ## $atext $btxt $2rdacontent
336 ## $astatický obraz $bsti $2rdacontent
337 ## $abez média $bn $2rdamedia
338 ## $asvazek $bnc $2rdacarrier
...
700 1# $aKavalír, Ondřej, $d1980- $7 xx0085764 $4trl
700 1# $aKafka, Vladimír, $d1937-1970 $7jk01052518 $4trl
700 0# $aJaromír 99, $d1963- $7xx0013171 $4ill
700 12 $iAdaptace z:$aKafka, Franz, $d1883-1924. $tSchloß $7aun2006373026

13. Závěr

Úvod do katalogizačních pravidel RDA bude i nadále doplňován a aktualizován. V současnosti probíhají interpretace pravidel v českém prostředí a jsou zahájena první školení katalogizátorů-školitelů. Teprve čas ukáže, do jaké míry se budou instrukce postupně přizpůsobovat a upravovat tak, aby ladily s mezinárodním

prostředím i českou katalogizační praxí. Pevně věřím, že tento úvod je vhodným odrazovým můstkem pro každého, kdo bude s RDA pracovat.

14. Bibliografie

DROBÍKOVÁ, Barbora. 2011. *Problém funkcí katalogu v digitálním prostředí* [online dizertační práce]. Praha, 2011 [vid. 2012-01-15]. 171 s. Dostupné z: http://repozitar.cuni.cz.

DROBÍKOVÁ, Barbora. 2014. RDA a BIBFRAME : budoucí standardy bibliografické kontroly? In: *Knihovny současnosti 2014*. Brno : SDRUK, 2014, s. 109-118. ISBN 978-80-86249-71-1. Dostupný též z www: http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/ks2014/Sbornik2014.pdf.

HILLMANN, Diane. 2008. *Facing Forward: The Challenges Facing Cataloging and Catalogers* [online powerpoint prezentace]. Cornell University Library, 2008-10-17 [vid. 2012-01-14]. Dostupné z: http://hdl.handle.net/1813/11536.

LIBRARY of Congress. Bibliographic Framework Transition Initiative. 2011. *A Bibliographic Framework for the Digital Age* [online]. Library of Congress, 2011-10-31 [vid. 2012-01-14]. Dostupné z: http://www.loc.gov/marc/transition/news/framework-103111.html.

LICHTENBERGOVÁ, Edita aj. 2014. *Katalogizace podle RDA ve formátu MARC 21 – tištěné a elektronické monografie – katalogizace na úrovni minimálního záznamu* [online příručka]. Praha : Národní knihovna ČR, 2014 [cit. 2015-01-11]. Dostupý z: http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/katalogizace-podle-rda-ve-formatu-marc-21-tistene-a-elektronicke-monografie-katalogizace-na-urovni-minimalniho-zaznamu.

MEZINÁRODNÍ federace knihovnických asociací a institucí. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. FRBR rev., 2007. *Functional Requirements for Bibliographic Records* [online]. IFLA Cataloging Section, FRBR Review Group. Clean version. IFLA, 9 November 2007 [vid. 2012-01-14]. Chapter 3: Entities. Changes approved to the FRBR text. Dostupné z: http://www.ifla.org/files/cataloguing/frbr/amend-1998-1-clean.pdf.

-. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. FRBR, 2002. *Funkční požadavky na bibliografické záznamy.* Přeložila Ludmila Celbová. Praha: Národní knihovna České republiky. iii, 117 s. ISBN 80-7050-400-5.

-. IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records. FRAD, 2009. *Functional Requirements for Authority Data*. Edited by Glenn E. Patton. München : K.G. Saur. 101 s. ISBN 978-3-598-24282-3.

KUHAGEN, Judith A. 2010. *RDA Essentials* [online powerpoint prezentace]. Farmington: Connecticut Library Association, 2010-11-04 [vid. 2012-01-16]. Dostupné z: http://www.rda-jsc.org/rdapresentations.html.

LICHTENBERGOVÁ, Edita, BALÍKOVÁ, Marie, BENEŠOVÁ, Ludmila, PŘIBYLOVÁ, Jarmila a Jaroslava SVOBODOVÁ. 2014. *Katalogizace podle RDA ve formátu MARC 21 – tištěné a elektronické monografie – katalogizace na minimální úrovni*. [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2014 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/katalogizace-podle-rda-ve-formatu-marc-21-tistene-a-elektronicke-monografie-katalogizace-na-urovni-minimalniho-zaznamu.

PRACOVNÍ skupina pro jmenné zpracování. 2014a. *RDA* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, aktual. 2014 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/rda.

PRACOVNÍ skupina pro jmenné zpracování. 2014b. *Zápis z Pracovní skupiny pro jmenné zpracování 25.6.2014* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2014 [cit. 2015-01-23]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/zapisy-z-jednani/zapis-z-pracovni-skupiny-pro-jmenne-zpracovani-dne-25.6.2014.

RDA Toolkit [online katalogizační pravidla]. American Library Association, Canadian Library Association, and CILIP: Chartered Institute of Library and Information Professionals, c2010- [cit. 2012-01-14]. Dostupné z: http://www.rdatoolkit.org. Dostupné za předplatné.

SCHIFF, Adam. 2011a. *Changes from AACR2 to RDA Part 1: Description* [online webinar]. OCLC, 2011-07-13 [vid. 2012-01-16]. Powerpoint prezentace. Dostupné z: http://faculty.washington.edu/aschiff/.

SCHIFF, Adam. 2011b. *Changes from AACR2 to RDA Part 2: Access Points* [online webinar]. OCLC, 2011-07-14 [vid. 2012-01-16]. Powerpoint prezentace. Dostupné z: http://faculty.washington.edu/aschiff/.

STATEMENT of International Cataloging Principles [online]. ICP, 2009. By IFLA Cataloguing Section and IFLA Meetings of Experts on an International Cataloguing Code. IFLA, 2009, last upd. 2010-09-22 [vid. 2012-01-14]. Dostupné z: http://www.ifla.org/publications/statement-of-international-cataloguing-principles. Dostupné též v českém jazyce.

SVENONIUS, Elaine. 2000. *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass. : MIT Press, c2000. xiv, 255 s. ISBN 0-262-19433-3.

SVOJSÍKOVÁ, Svojmila. 2015. *Tvorba autoritního záznamu pro korporace podle pravidel RDA* [online prezentace v *.ppt]. Praha : Národní knihovna ČR, 2015 [cit. 2015-02-01]. Dostupné pod názvem: Korporativní autoritypodle RDA z: http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/rda.

U.S. RDA Test Coordinating Committee. RDA TCC, 2011a. *Report and Recommendations of the U.S. RDA Test Coordinating Committee : Executive Summary* [online]. U.S. RDA Test Coordinating Committee, 2011-06-13 [vid. 2012-

01-14]. 8 s. ; [PDF, 174kB]. Dostupné z: http://www.loc.gov/bibliographic-future/rda/source/rda-execsummary-public-13june11.pdf.

-. RDA TCC, 2011b. *Report and Recommendations of the U.S. RDA Test Coordinating Committee : [full report]* [online]. U.S. RDA Test Coordinating Committee, 2011-05-09 [vid. 2012-01-14]. 192 s. ; [PDF, 2,7 MB]. Dostupné z: http://www.loc.gov/bibliographic-future/rda/source/rdatesting-finalreport-20june2011.pdf.